

Coronamaatregelen en sociale ongelijkheid in het amateurvoetbal

Een etnografie van twee voetbalverenigingen

Mirjam Stuij

Gijs Gooren

Martijn Koster

Kathrine van den Bogert

Coronamaatregelen en sociale ongelijkheid in het amateurvoetbal

Een etnografie van twee voetbalverenigingen

Mede mogelijk gemaakt door ZonMw

Mirjam Stuij¹
Gijs Gooren²
Martijn Koster³
Kathrine van den Bogert⁴

¹ Mulier Instituut

² (Voorheen) master-student Anthropology and Development Studies en stagiair Mulier Instituut

³ Radboud Universiteit Nijmegen, afdeling Culturele Antropologie en Ontwikkelingsociologie

⁴ Universiteit Utrecht, departement Bestuurs- en organisatiewetenschap

© Mulier Instituut
Utrecht, april 2023

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding: een etnografie van twee verenigingen	5
2. Theoretische achtergrond: sociale ongelijkheid	8
3. Portret SVOC: <i>'We komen uit een diepe winterslaap en zijn nu pas weer in staat om dingen te regelen'</i>	10
4. Portret FC Excelsior: <i>'We merken eigenlijk niet zo veel van corona en hebben zelfs stappen vooruit kunnen zetten'</i>	12
5. Resultaten: ervaren gevolgen van corona(maatregelen)	14
5.1 Corona(maatregelen) en financiën van de club	14
5.2 Omgang met coronamaatregelen	15
5.3 Ledenbetrokkenheid tijdens corona	17
6. Slotbeschouwing: corona als vergrootglas	19
Literatuur	22
Bijlage 1: onderzoeksmethode	25

Samenvatting

De gevolgen van corona(maatregelen) waren niet voor iedereen en voor elke sportvereniging even groot. Daarom is het doel van deze studie inzicht te geven in de gevolgen van corona(maatregelen) voor twee amateurvoetbalverenigingen die in dezelfde middelgrote stad liggen, maar sterk van elkaar verschillen. Daarbij gaat het om verschillen in de sociaaleconomische en culturele achtergronden van hun leden, maar ook in de sociaalmaatschappelijke context, historie en 'identiteit' van de clubs. De ene vereniging, 'FC Excelsior', ligt in een wijk waar de inkomens hoger dan gemiddeld zijn en heeft vooral witte leden uit de hogere middenklasse. De andere vereniging, 'SVOC', is te typeren als een etnisch diverse vereniging en ligt in een wijk waar de gemiddelde inkomens laag zijn.

Dit rapport is gebaseerd op een etnografische studie die plaatsvond net na de lockdown die tot 10 januari 2022 van kracht was. Gedurende drie maanden heeft een van de onderzoekers bij beide verenigingen (participerende) observaties verricht en veel gesprekken gevoerd. De centrale vraag was daarbij wat de coronamaatregelen voor beide clubs en hun leden betekenden en hoe betrokkenen daarmee omgingen. In deze rapportage laten we zien hoe corona(maatregelen) hebben doorgewerkt binnen de clubs. Daarbij hebben we vooral aandacht voor waar en hoe sociale klasse, herkomst en verschillende levensfasen van leden meespeelden en hoe die met elkaar in wisselwerking waren.

De gevolgen die de twee clubs van corona(maatregelen) hebben ervaren, lopen erg uiteen. Waar bij SVOC het gevoel heerste dat ze 'uit een diepe winterslaap' kwamen, heeft FC Excelsior niet zo veel van corona gemerkt en door de relatieve rust 'zelfs stappen vooruit kunnen zetten'. Die verschillen zijn vooral zichtbaar in drie thema's:

- de gevolgen van de maatregelen voor de financiële situatie van de club;
- de omgang met de coronamaatregelen bij de club;
- de inzet en betrokkenheid van vrijwilligers en de ledenaantallen tijdens corona.

Deze onderlinge verschillen zijn niet nieuw, maar door corona wel zichtbaarder geworden en versterkt. De drie thema's zijn dan ook niet los van elkaar te zien, maar werken op elkaar in. Al met al ontstond bij FC Excelsior zo een positieve spiraal waarin de club zo veel mogelijk (sport)aanbod bleef organiseren voor verschillende leeftijdsgroepen, het sportcomplex heeft opgeknapt en de missie en visie van de club heeft uitgewerkt. SVOC kwam juist in een negatieve spiraal terecht waarin de financiële situatie penibel bleef, geplande investeringen aan het sportcomplex uit moesten blijven, noodzakelijk onderhoud 'goedkoop' verholpen moest worden en het ledenaantal daalde. Ook was er voor de leden minder sportaanbod.

Dit rapport geeft gedetailleerd inzicht in hoe corona die verschillen heeft uitvergroot. Daarbij verwachten we dat die verschillen ook nu nog gevolgen hebben. Het is daarom belangrijk om oog te houden voor het overbruggen van verschillen. Verschillen binnen clubs die negatief op de onderlinge binding inwerken, maar ook verschillen tussen clubs die zorgen voor grotere ongelijkheden. Aanbevelingen voor beleidsmakers zijn dan ook:

- Bied ondersteuning aan clubs specifiek gericht op de onderlinge binding, bijvoorbeeld van een buurtsportcoach of clubkadercoach.
- Stel ongelijke financiële steunmaatregelen op om een verdere toename van verschillen tussen verenigingen tegen te gaan.
- Bied hulp bij het aanvragen van financiële steunmaatregelen, bijvoorbeeld vanuit de gemeente.
- Formuleer duidelijke en eenduidige maatregelen en beperkingen bij een eventuele nieuwe crisissituatie.
- Helpen verenigingen actief om de vertaalslag van maatregelen naar praktische gevolgen voor de vereniging te maken.

1. Inleiding: een etnografie van twee verenigingen

Het coronavirus en de daaruit voortkomende maatregelen hebben in de afgelopen jaren veel gevolgen gehad voor de Nederlandse samenleving. Zo is het dagelijks leven van vrijwel iedereen geraakt, hoewel de gevolgen niet voor iedereen even groot zijn (geweest). Mensen met een lagere sociaaleconomische positie of een migratieachtergrond hadden bijvoorbeeld een groter risico op besmetting en ernstig verloop van een infectie. En de maatregelen hebben gemiddeld een grotere negatieve impact op hun levens gehad (SCP, 2021a; Pharos, 2022). Ook naar levensfase waren er verschillen: waar ouderen meer risico liepen op ernstige ziekte en overlijden bij een infectie, hadden jongeren en jongvolwassenen bovengemiddeld veel last van de maatregelen (SCP, 2021a; Pharos, 2022).

De sportsector heeft ook flinke gevolgen van corona(maatregelen) ondervonden. Sportverenigingen kregen te maken met maatregelen als anderhalve meter afstand houden, werken met coronatoegangsbewijzen en beperkingen in de maximale groeps grootte of naar leeftijd van de sporters. Verenigingen lijken de gevolgen van de coronacrisis vooral te voelen in een dalend aantal leden en/of vrijwilligers (Pulles et al., 2021, 2022). In het najaar van 2021 had één op de vijf verenigingsbestuurders (ernstige) zorgen over de gevolgen van de crisis. Niet alleen over dalende aantallen, maar ook over een verlies aan sociale binding met de vereniging en een verhoogde druk op vrijwilligers door alle maatregelen (Pulles et al., 2021).

In deze rapportage presenteren we de resultaten van een etnografische studie naar de gevolgen van corona en coronamaatregelen voor twee amateurvoetbalclubs.¹ Voetbal is de meest toegankelijke en populaire sport in Nederland (Van Bottenburg, 1995). Het is een sport waar mensen uit verschillende sociale klassen en levensfasen en met diverse etnische achtergronden elkaar kunnen ontmoeten (Veldboer et al., 2010; Stuij, 2015; Pulles et al., 2015). Maar het is juist ook een sport waarin verenigingen van elkaar verschillen en zich van elkaar (willen) onderscheiden. Daardoor staat bijvoorbeeld de ‘volksclub’ tegenover de meer ‘elitaire’ club of kan de vereniging een plek zijn waar jongeren met een Turkse achtergrond samenkomen (Van Bottenburg, 1995; Kemper, 2010).

Doel van deze studie

Tegen de achtergrond dat de gevolgen van corona(maatregelen) in onze samenleving niet voor iedereen en niet voor elke sportvereniging even groot waren, is het doel van deze studie inzicht te geven in de gevolgen van corona(maatregelen) voor twee amateurvoetbalverenigingen die in dezelfde middelgrote stad liggen, maar sterk van elkaar verschillen als het gaat om hun leden en om de verenigingen. Daarbij gaat het om verschillen in de sociaaleconomische en culturele achtergronden van hun leden, maar ook in de sociaalmaatschappelijke context, historie en ‘identiteit’ van de clubs: waar de ene vereniging vooral witte leden uit de hogere middenklasse heeft, is de andere te typeren als een etnisch diverse vereniging in een lage-inkomenswijk.

De focus in deze studie ligt op hoe corona(maatregelen), die soms varieerden per leeftijdsgroep, hebben doorgewerkt in de dagelijkse gang van zaken van twee verenigingen en wat dat betekent voor de beide

¹ Deze studie maakt deel uit van een groter onderzoek naar de gevolgen van corona voor sociale ongelijkheid in sport- en beweegdeelname. Dit onderzoek wordt mogelijk gemaakt door ZonMw en betreft een samenwerking tussen het Mulier Instituut en de Radboud Universiteit. Zie voor meer informatie <https://www.mulierinstituut.nl/onderzoeksthemas/diversiteit/ongelijkheid-sportdeelname-onder-covid-19/>

clubs en de onderlinge verschillen. Het gaat daarbij niet om de individuele leden, maar om hoe individuen die zich verenigd hebben de club tijdens corona draaiende hebben kunnen houden.

Een etnografie...

Voor dit onderzoek heeft een van de auteurs als afstudeeronderzoek bij twee amateurvoetbalverenigingen etnografisch onderzoek gedaan (Gooren, 2022).² De dataverzameling vond plaats van februari tot en met april 2022. In deze periode werden de coronamaatregelen na de lockdown van 19 december tot 10 januari stapsgewijs verder opgeheven (RIVM, 2022; zie figuur 1). Het clubleven was tijdens de dataverzameling dus net weer opgestart, maar de gevolgen van de zeer strenge coronamaatregelen lagen nog vers in het geheugen.

Een etnografische studie is bij uitstek geschikt om een complex vraagstuk 'van binnenuit' te begrijpen (Van Meijl et al., 2021). Gedurende een langere periode bij een vereniging meekijken, -praten en -doen, geeft inzicht in praktijken, normen en waarden, perspectieven, dynamieken en onderlinge interacties. Dat maakt dit een geschikte methode om te zien, horen en ervaren wat gevolgen van corona(maatregelen) waren voor beide clubs én hun leden. Door bij twee verenigingen onderzoek te doen en deze met elkaar te vergelijken, worden overeenkomsten en verschillen in ervaringen met corona(maatregelen) duidelijker (Ayres et al., 2003).

Gedurende drie maanden heeft de onderzoeker bij deze verenigingen (participerende) observaties verricht en veel formele en informele interviews gehouden met bestuursleden, trainers, vrijwilligers, voetballers en ouders (zie bijlage 1). De centrale vraag was daarbij wat de coronamaatregelen voor beide clubs en hun leden betekenden en hoe betrokkenen daarmee omgingen. De leidende analysevraag voor deze rapportage is hoe corona(maatregelen) hebben doorgewerkt binnen de clubs. Daarbij hebben we vooral aandacht voor waar en hoe sociale klasse, herkomst en verschillende levensfasen van leden meespeelden en hoe die met elkaar in wisselwerking waren (Stuij et al., 2020, zie hoofdstuk 2).

...van twee verenigingen

Voor de selectie van de twee verenigingen hebben we het stadsdeel waarin ze liggen als uitgangspunt genomen. In Nederlandse steden wonen rijk en arm steeds vaker in verschillende delen, waarbij vooral mensen met een laag inkomen, weinig jaren opleiding en zonder werk in toenemende mate in dezelfde wijken wonen; de wijken met de goedkoopste sociale huurwoningen (Engbersen & Uytterlinde, 2022; Hochstenbach, 2022; Vuyk, 2017; PBL, 2016). Ook sociaal-cultureel is in wijken een scheiding zichtbaar (Engbersen & Uytterlinde, 2022).

Figuur 1: Tijdlijn coronamaatregelen met gevolgen voor sporten en bewegen, dec. 2021-mrt. 2022 (gebaseerd op RIVM, 2022)

19 december: lockdown met o.a. zoveel mogelijk thuisblijven en sluiting van publiek toegankelijke locaties.

10 januari: scholen weer open.

15 januari: sporten mag weer binnen en buiten. Sportwedstrijden alleen binnen de eigen club. Zonder publiek. Vanaf 18 jaar moeten sporters een coronatoegangsbewijs hebben.

26 januari: uitwedstrijden mogen weer, binnen en buiten. Publiek weer welkom. Bij binnensport vanaf 18 jaar is een coronatoegangsbewijs verplicht.

15 februari: de helft van de tijd op kantoor werken toegestaan.

25 februari: anderhalvemeterafstandsregel en coronatoegangsbewijs vervallen.

15 maart: overige coronaregels worden adviezen.

² Dit was een afstudeeronderzoek voor de opleiding Anthropology and Development Studies aan de Radboud Universiteit, uitgevoerd als stagiair bij het Mulier Instituut.

Daarbij is het aandeel mensen met een migratieachtergrond onder mensen die in armoede leven hoog en behoren zij relatief vaak tot groepen in de samenleving met schaarste aan sociale, economische, culturele en persoonlijke hulpbronnen (SCP, 2021b; SCP, 2019).

Vanuit dit uitgangspunt hebben we in een middelgrote Nederlandse stad twee amateurvoetbalverenigingen gezocht in stadsdelen die van elkaar verschillen in het aandeel sociale huurwoningen en het inkomen van de bewoners. Doordat ze in dezelfde stad liggen, vallen ze onder hetzelfde gemeentelijke (sport)beleid. Beide verenigingen wilden na een uitleg over het onderzoek deelnemen (zie bijlage 1). In deze rapportage gebruiken we fictieve verenigingsnamen.

Deze rapportage gaat over ervaren gevolgen van (slechts) twee verenigingen. Het doel is dan ook niet om de uitkomsten te veralgemeniseren voor alle verenigingen, maar om te leren van ‘bijzondere’ ervaringen (Abma & Stake, 2014). Juist door meer de diepte in te gaan, geven we inzicht in hoe elementen, sociale dynamieken en ontwikkelingen binnen een vereniging met elkaar samenhangen en elkaar kunnen versterken - zowel in positieve als in negatieve zin. Daarbij is het belangrijk te melden dat deze twee verenigingen in meerdere opzichten elkaars tegenovergestelden zijn - daarop zijn ze namelijk geselecteerd - maar dat we door de focus op ongelijkheid ook vooral deze tegenstellingen belichten. Wat we daarmee beogen is de (ontwikkeling van) verschillen tussen twee verenigingen in relatie tot corona en de coronamaatregelen beter te begrijpen.

Leeswijzer

We beginnen in hoofdstuk 2 met een korte beschrijving van de theoretische achtergrond van dit onderzoek. In hoofdstuk 3 en 4 presenteren we portretten van beide verenigingen en de wijken waarin ze liggen. Vervolgens zoomen we in hoofdstuk 5 in op hoe de clubs de corona(maatregelen) hebben ervaren, in het samenspel met de sociale klasse, etnische diversiteit en verschillende levensfasen van hun leden. In het slothoofdstuk werken we vervolgens uit hoe corona als ‘een vergrootglas’ voor ongelijkheden heeft gewerkt en doen we aanbevelingen voor beleid en de sportsector.

2. Theoretische achtergrond: sociale ongelijkheid

Sociale ongelijkheid hangt samen met **verschillen tussen mensen** en daarmee met kansen die zij wel of juist niet hebben in het leven. Denk bijvoorbeeld aan verschillen in opleiding, inkomen, herkomst of gender. Het gaat daarbij niet zozeer om de verschillen op zich, bijvoorbeeld in gevolgde opleiding, maar om wat die verschillen in onze samenleving doen. Bijvoorbeeld meer of minder kwaliteit van leven bieden door verschillen in inkomenszekerheid en gezondheid. Het gaat dus om maatschappelijke voor- of nadelen die uit die verschillen voortkomen.

Die voor- of nadelen zijn niet per se absoluut: in de ene situatie kan een Marokkaanse vader hebben bepaalde voordelen met zich meebrengen, terwijl dat in een andere context nadelig kan werken. Daarbij hebben mensen meerdere sociale statusposities die met elkaar in wisselwerking zijn. Zo kan iemand in een specifieke context voordeel hebben van zijn afgeronde universitaire opleiding, maar nadeel van een jonge leeftijd. Deze **wisselwerking tussen sociale statusposities**, ook wel intersectionaliteit genoemd, beïnvloedt de dagelijkse ervaringen en handelingen van mensen (Stuij et al., 2020).

Individen hebben zo een sociale positie die afhangt van bijvoorbeeld hun sociale klasse, herkomst en levensfase (zie kader 1). Enerzijds zorgt deze positie ervoor dat ze bepaalde kansen in de maatschappij wel of niet hebben (en daarmee voor een mate van **sociale ongelijkheid**). Hoewel deze kansen afhankelijk zijn van de specifieke context, zijn enkele verschillen in onze samenleving hardnekkig en structureel van aard. Dan gaat het bijvoorbeeld om verschillen in werk- en inkomenszekerheid en in gezondheid die sterk gerelateerd zijn aan de gevolgde opleiding en/of herkomst (Putters, 2022; CBS, 2022; SCP, 2021b; Kirk & Suvavierol, 2014). Daarbij hebben mensen per levensfase verschillende rollen naast elkaar - denk aan een vader die naast zijn werk vrijwilliger is bij een sportvereniging en mantelzorg verleent. De mate waarin iemand wel of niet al die rollen kan vervullen, en waar nodig ondersteuning kan organiseren, heeft weer gevolgen voor zijn of haar maatschappelijke positie (Putters, 2022).

Anderzijds zorgt een sociale positie ervoor dat een individu zich in bepaalde omgevingen meer of minder thuis voelt. Denk bijvoorbeeld aan de hockeyvereniging, waar de ene persoon zich makkelijker beweegt dan de ander. Dit heeft te maken met een (levenslang) proces van socialisatie, waarin je 'leert' wat bij een hockeyvereniging wel of geen passend gedrag is en of je daar wel of niet bij mag, kunt en wilt horen (Stuij, 2015). Deze socialisatie vormt een '**habitus**', een onbewuste basis voor gedrag, gedachten en emoties in een bepaalde situatie (Bourdieu, 1990). Iemand's habitus wordt gekleurd door zijn of haar sociale klasse, maar bijvoorbeeld ook door herkomst en gender, omdat deze statusposities veelal vergelijkbare kansen en leefomstandigheden meebrengen (Bourdieu, 1984; Reay, 1995). En door levensfase, waar verwachtingen en rollen bij horen.

In dit onderzoek focussen we niet op (ongelijkheid tussen) individuen, maar op (ongelijkheid tussen) clubs: groepen mensen die zich hebben verenigd om samen te voetballen. Deze groepen zijn niet per se strak afgebakend of onveranderlijk: zo kunnen leden komen, vertrekken of een andere rol in de club krijgen. Maar ze vormen wel een specifieke sociale context met een bijbehorende sociale positie: de bewuste voetbalvereniging.

In de analyse kijken we daarom niet zozeer naar de sociale statusposities van leden, maar naar hoe deze posities van leden uitwerken in **concrete onderlinge relaties**: dus hoe verschillen en overeenkomsten tussen leden binnen de club hun uitwerking hebben in onderlinge relaties (Bourdieu, 1984; Anthias, 2012). Enerzijds analyseren we in hoeverre die relaties maken dat betrokkenen bij de vereniging willen, mogen en kunnen horen; een gevoel hebben er te passen (habitus). Anderzijds bestuderen we of en hoe de onderlinge relaties maken dat de club gezamenlijk noodzakelijke dingen wel of niet georganiseerd en geregeld krijgt (mate van sociale ongelijkheid).

Kader 1. Benaderingen van sociale klasse, herkomst en levensfase in dit onderzoek

Sociale klasse gaat enerzijds over sociaaleconomische status (opleiding, inkomen, type werk) en anderzijds over culturele repertoires (zoals smaakvoorkeuren), die resulteren in verschillende kansen in het leven. Het gaat daarbij om ervaren overeenkomsten en verschillen met anderen (het gevoel ergens wel/niet bij te horen), maar ook om de constructie van een maatschappelijke hiërarchie. Klasse is daardoor een relationeel begrip, zichtbaar en voelbaar in alledaagse interacties. Hoewel er in Nederland een taboe rust op het benoemen van klasse, weten mensen zichzelf en anderen wel ongeveer te plaatsen. Gebaseerd op Van Eijk (2011).

Herkomst gaat over waar iemand vandaan komt. In de praktijk wordt dit vaak gebruikt om niet alleen iemands eigen plaats van herkomst te duiden, maar ook die van de groep waartoe iemand behoort en/of anderen vinden dat iemand behoort op basis van uiterlijk, zoals kleur. Bij kinderen van migranten die zelf in Nederland zijn geboren, wordt het geboorteland van de ouders ook als 'herkomstland' aangeduid, omdat deze jongeren vaak ook een sociale en culturele binding hebben met dit herkomstland, ook wel aangeduid met 'etnische achtergrond'. Herkomst en etnische achtergrond gaan dus zowel over de groep waartoe iemand zichzelf rekent op basis van gedeelde culturele en sociale achtergronden, als over hoe anderen individuen indelen op basis van uiterlijk of vermeende culturele verschillen, de wisselwerking daartussen, en de maatschappelijke hiërarchie die hierop gebaseerd is. Gebaseerd op Hall (2000, p. 223).

Een levensfase brengt specifieke verwachtingen en rollen met zich mee (Putters, 2022). Levensfases zijn grofweg gebaseerd op leeftijden, waarbij iemand zich wel ouder of jonger kan voelen of voordoen dan hij of zij is. Ook kunnen anderen iemands leeftijd of rol verkeerd inschatten. Voetbalverenigingen maken expliciet onderscheid in levensfases door indelingen in jeugd-, junioren- en seniorenteam. Ook zijn er specifieke rollen of verwachtingen aan gekoppeld. Zo is dat voor de jongste jeugdspelers (alleen) leren voetballen, terwijl van ouders vaak wordt verwacht dat ze vrijwilligerswerk doen bij het team van hun kind(eren). Net als sociale klasse en herkomst gaat het bij levensfase dus zowel om waar iemand zichzelf toe rekent en zich bij op zijn/haar gemak voelt als om waar anderen iemand indelen of op beoordelen.

3. Portret SVOC: *‘We komen uit een diepe winterslaap en zijn nu pas weer in staat om dingen te regelen’*

Sport Vereniging Onze Club (SVOC) heeft ongeveer 300 leden en is daarmee net iets kleiner dan het landelijke gemiddelde.³ Volgens de leden is het *‘een geweldige club waar iedereen welkom is’*. Behalve jeugdteams, waaronder meidenteams, zijn er dameselftallen, herenelftallen, een team voor 45-plussers en een G-team voor mensen met een verstandelijke beperking. Leden omschrijven de vereniging ook als chaotisch. Een van de bestuursleden vertelt: *‘Ik houd niet van clubs waar alles perfect georganiseerd is. Daarom kwam ik bij SVOC. Het is hier een gestructureerde chaos. Niets is perfect, maar we hebben veel plezier’*. Het motto van de club is dan ook *‘plezier boven prestatie’*. De kantine, *‘de ontmoetingsplaats voor mensen uit de buurt’*, zit op wedstrijddagen vol. Vooral het 45+-team is ieder weekend van de partij. Leden noemen de goede sfeer in de kantine kenmerkend voor de vereniging. Na een verliespartij van het vaandelteam concluderen ze dat het beter moet, om vervolgens gezellig samen een biertje te drinken.

De leden geven aan dat vrijwel iedereen, zeker van de jeugd, in het stadsdeel rondom de club woont. Van de volwassenen is iedereen in de buurt opgegroeid, hoewel een enkeling inmiddels verder weg woont. Ruim een derde van de inwoners uit het stadsdeel heeft een migratieachtergrond, waarvan de grootste herkomstgroepen Marokkaans-Nederlands (4,5% van de inwoners van het stadsdeel) en Turks-Nederlands (4% van de inwoners) zijn.⁴ Die etnische diversiteit is ook terug te zien in de jeugdteams, waar ongeveer de helft van de jongens een witte achtergrond heeft en de andere helft een niet-witte achtergrond, met voornamelijk *roots* in Marokko en Turkije. Bij de meiden en de senioren is er minder etnische diversiteit en bestaat de overgrote meerderheid uit witte spelers. Het bestuur bestaat uit witte mannelijke leden. Uit de observaties bleek dat degenen die in de kantine samenkomen vooral witte leden zijn.

Meerdere clubleden spreken over *‘cultuurverschillen’*. Zo geeft een volwassen voetballer, die bijna dagelijks aanwezig is, aan dat ouders van jeugdleden met een migratieachtergrond heel lastig als vrijwilliger te betrekken zijn. Meerdere (witte) leden vertellen dat deze ouders helemaal niet betrokken zijn: *‘ze doen niks voor de club’*. Een vader, zelf vrijwilliger terwijl zijn kind al is gestopt, vertelt dat ouders met een migratieachtergrond hun kinderen brengen, vertrekken en een paar uur later weer ophalen. Uit gesprekken en observaties komt naar voren dat volwassenen met en zonder migratieachtergrond weinig contact met elkaar hebben.

Verschillende leden vertellen dat vooral 15- tot 17-jarige jeugdspelers bij de club vertrekken. Rond deze leeftijd worden studie en werk belangrijker, waardoor ze bijvoorbeeld op zaterdagen (de wedstrijddag) moeten werken. In observaties en gesprekken over het stoppen van jeugdleden valt op dat het met name jeugdleden met een migratieachtergrond zijn die de club verlaten. De club en het bestuur hebben moeite om deze spelers door te laten stromen naar de seniorenafdeling. Zo zijn er in het eerste elftal slechts twee spelers met een migratieachtergrond. Hoewel ze zelf positief zijn over de club en aangeven zich helemaal thuis te voelen, valt op dat de omgang met deze twee spelers anders is. Andere leden maken *‘grapjes’* dat de onderzoeker hen *‘vooral niet serieus moest nemen’* of dat het contante geld waarmee ze

³ De statistieken in dit hoofdstuk en het volgende hoofdstuk zijn afkomstig van de gemeente. Omwille van de herleidbaarheid noemen we de geraadpleegde bronnen niet.

⁴ Er is in dit stadsdeel ook een grote groep bewoners (12%) met een zogenoemde *‘westerse’* migratieachtergrond, die in de beschikbare data niet verder is uitgesplitst naar herkomstland. In deze rapportage proberen we zo veel mogelijk het onderscheid tussen *‘westers’* en *‘niet-westers’* te vermijden, omdat het een problematisch en Eurocentrisch verschil suggereert op basis van culturele normen en opvattingen (zie ook Wekker, 2017, p. 39).

in de kantine betalen ‘zwart geld’ is. Ook krijgen jongens met een migratieachtergrond soms het label ‘agressief’ of ‘opvliegerig’ als het gaat om hun voetbalstijl. Een jeugdtrainer met migratieachtergrond geeft aan dat zij zich daar soms ook weer naar gaan gedragen: *‘Ik weet wat die jongens ervaren. Ze willen stoer lijken, maar dit heeft alleen maar een negatieve invloed op hun team’*.

Deze zogenoemde micro-agressie was niet zichtbaar richting andere leden. Ook in gesprekken over het probleem dat jeugdleden met een migratieachtergrond stoppen ligt het volgens vele leden aan ‘hen’: *‘zij hebben geen clubgevoel’* is een veel gegeven reden. Uit deze gesprekken en observaties ontstaat het beeld van de migrant als ‘de ander’: zij worden door witte leden gezien alsof ze er toch niet helemaal bij horen. De club wil toegankelijk zijn voor iedereen, maar vindt het tegelijkertijd lastig om iedereen voor de club te behouden en verschillen te overbruggen.

Een bestuurder van de club omschrijft het stadsdeel als *‘misschien nog wel de enige achterstandswijk in de stad’*. Het gemiddelde inkomen ligt er met 22.000 euro laag en ongeveer een kwart van de huishoudens in de wijk heeft een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum. Een kwart van de jeugdleden van SVOC maakt gebruik van het Jeugdfonds Sport & Cultuur, dat voor kinderen uit huishoudens met (te) weinig inkomen contributie en soms ook sportbenodigdheden betaalt. Het gemiddelde opleidingsniveau in het stadsdeel is relatief laag. Met bijna 40 procent hebben bovengemiddeld veel bewoners maximaal het basisonderwijs, vmbo of mbo-1 afgerond. Het aandeel derdeklassers dat op de havo of het vwo zit is lager dan elders in de stad.

De helft van het stadsdeel bestaat uit sociale huurwoningen en de gemiddelde woningwaarde is het laagst van de hele stad. Verder zijn er weinig faciliteiten en sociale voorzieningen. Bij de aanleg van de wijk in de jaren zeventig werd één kerk en één winkelcentrum gebouwd. Hoewel het aantal inwoners sindsdien flink toenam, groeide het aantal faciliteiten en sociale voorzieningen maar zeer beperkt. De gemiddelde afstand tot voorzieningen als een huisarts, supermarkt of basisschool is groter dan gemiddeld in de stad.

Clubleden geven aan dat ze weinig sociale cohesie in de wijk ervaren, door het gebrek aan voorzieningen en ontmoetingsplekken. Gemeentelijke statistieken over het stadsdeel laten zien dat het gemiddelde rapportcijfer dat bewoners geven lager ligt dan elders, net als de score die ze aan de sociale kwaliteit van de buurt toekennen. Meerdere bestuurders vertellen dan ook: *‘De gemeente heeft nooit iets gedaan voor dit deel van de stad. Al het geld gaat naar [de betere wijken]’*. Statistieken geven aan dat een derde van de buurtbewoners tevreden is over de ontmoetingsplekken in de wijk en ongeveer een kwart vrijwilligerswerk doet.

SVOC is een van de weinige (sport)verenigingen in de wijk die heeft weten te overleven in de laatste decennia, hoewel dat niet altijd even makkelijk voor ze was. De club heeft lang te maken gehad met teruglopende ledenaantallen, financiële problemen en achterstallig onderhoud, maar was hard bezig deze problemen op te lossen. Dat ging de goede kant op, tot de komst van het coronavirus.

Corona en de maatregelen hebben zeer grote gevolgen gehad voor SVOC. De voorzitter vat dit na twee jaar corona samen als: *‘We komen uit een hele diepe winterslaap. We zijn nu pas weer in staat om dingen te regelen’*. Volgens meerdere leden stond de club stil, of ging ze zelfs achteruit op sommige vlakken. Corona bracht de financiële onzekerheid bij de vereniging terug, waardoor het voorgenomen en noodzakelijke onderhoud aan het sportcomplex niet door kon gaan. Ook vertrokken vooral jeugdspelers in die periode, had de club moeite vrijwilligers te vinden en kon het al langer bestaande plan om een onder-23-team op te richten om jongvolwassenen bij de club te houden niet doorgaan. In hoofdstuk 5 komen we op deze thema’s terug.

4. Portret FC Excelsior: *'We merken eigenlijk niet zo veel van corona en hebben zelfs stappen vooruit kunnen zetten'*

Voetbalclub FC Excelsior zit met ongeveer 800 leden aan haar maximumcapaciteit. Ze kan op het beperkte aantal velden niet meer voetballers kwijt en er zijn geen mogelijkheden het sportcomplex uit te breiden. De club heeft een grote jeugdafdeling waar jongens en meisjes gemengd spelen, maar heeft geen team voor meiden. Vanaf 15 jaar gaan zij daardoor naar een andere club. Bij de senioren zijn er wel damesteams, net als veel herenteams en een 35+-team voor de meer geoefende spelers.

Naast deze voetballende leden heeft de club een grote groep actieve vrijwilligers. Sommigen van hen zijn bijna elke dag bezig met hun club. Zo is er een vrijwilligersploeg van mannen die tweemaal per week de kantine poetst, onderhoud verricht aan het sportpark en wekelijks komt kijken naar de (jeugd)elftallen in het weekend. Hoewel men een grote passie voor het voetbal heeft, staan plezier en het sociale contact bij de vereniging hoog in het vaandel, aldus de leden.

Clubleden wonen vooral rondom het sportpark. Iedereen lijkt elkaar te kennen. De meeste leden zijn al hun leven lang lid en geven aan dat vooral ook te willen blijven. Een relatief nieuw lid vertelt: *'Iedereen in deze wijk kent elkaar, woont rondom het sportpark en trouwt met elkaar. Ze zijn dus heel erg verbonden met elkaar in de wijk'*. Clubleden omschrijven de wijk als een dorp in de stad en *'hogere middenklasse, maar tegelijkertijd ook heel volks'*. Dit volkse zien ze vooral terug in de hechte gemeenschap. Voor nieuwe leden van buiten de wijk kan het moeilijk zijn bij de club te aarden, zoals een van hen illustreert: *'In het begin was het wel lastig om contact te krijgen, maar nadat ik vrijwilligerswerk ging doen werd ik volledig opgenomen binnen de club'*. Dit hebben meerdere nieuwe leden zo ervaren.

De club heeft voornamelijk witte leden en heel weinig leden met een (zichtbare) migratieachtergrond. In het stadsdeel rondom de club heeft 17 procent van de inwoners een migratieachtergrond, waarvan het merendeel uit zogenoemde 'westerse' landen komt.⁵ Toch geven leden aan dat FC Excelsior een open club is waar iedereen welkom is. Zo trainen er jongens mee uit een nabijgelegen AZC. Enkele leden geven aan dat dit niet vanzelfsprekend is: *'Het meetrainen van vluchtelingenjongens zou tien jaar geleden nooit zijn gebeurd'*. Ook nu was er discussie over of deze jongens wel mee konden doen. Clubleden benadrukken daarbij: *'De club verandert mee met de maatschappij, maar er zijn ook nog veel mensen die anders denken binnen de club. Daarom hebben we jonge open-minded mensen nodig bij deze verandering'*. De club probeert mee te bewegen met de aandacht voor (etnische) diversiteit in de samenleving, maar lijkt dat tegelijkertijd niet gemakkelijk te vinden.

In de wijk rondom het sportcomplex ligt het gemiddelde inkomen per inwoner op ruim 30.000 euro. Ongeveer 15 procent van de huishoudens heeft een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum. Bij de jeugdafdeling van FC Excelsior maakt geen van de leden gebruik van het Jeugdfonds Sport & Cultuur om de contributie te betalen. Een vijfde van de bewoners in de omliggende wijk heeft maximaal het basisonderwijs, vmbo of mbo-1 afgerond. Vergeleken met andere wijken in de stad gaan bovengemiddeld veel derdeklassers naar de havo of het vwo.

Een kwart van de woningen in de wijk is in handen van woningbouwcorporaties en de helft zijn koopwoningen. De gemiddelde woningwaarde ligt relatief hoog. De afstand die bewoners van hun huis moeten afleggen om bij een huisarts, een grote supermarkt of andere voorzieningen te komen ligt gemiddeld beduidend lager dan elders in de stad. Twee derde van de buurtbewoners is tevreden over de

⁵ Zie voetnoot 3.

ontmoetingsplekken in de wijk. Clubleden vertellen over de grote sociale cohesie binnen de club en in de wijk. Statistieken van de gemeente laten zien dat de sociale kwaliteit van de buurt relatief hoog scoort, net als het gemiddelde rapportcijfer dat bewoners de wijk geven. Net als in de wijk rondom SVOC doet ongeveer een kwart van de bewoners vrijwilligerswerk.

De coronacrisis zorgde eigenlijk niet voor problemen bij FC Excelsior, dat volgens meerdere betrokkenen al decennialang financieel gezond is. In de woorden van de voorzitter: *'We merken eigenlijk niet zo veel van corona en hebben zelfs stappen vooruit kunnen zetten'*. Door de relatieve rust hebben ze hun clubvisie verder kunnen ontwikkelen en waren ze in staat in het sportcomplex en de kantine te investeren. Ook ervoeren ze tijdens corona een sterke binding tussen leden onderling. Zo grepen trainers, ouders en spelers elke mogelijkheid aan om trainingen en onderlinge toernooitjes te organiseren, vooral voor de jeugd. Het ledenaantal is stabiel gebleven en zelfs licht toegenomen tijdens corona.

5. Resultaten: ervaren gevolgen van corona(maatregelen)

In de vorige hoofdstukken portretteerden we de twee verenigingen en hun onderlinge verschillen. Daarin stipten we al aan dat de gevolgen van corona(maatregelen) die beide verenigingen hebben ervaren zeer uiteenlopen. Dat is vooral zichtbaar in drie thema's, die we in dit hoofdstuk verder uitwerken:

- de gevolgen van de maatregelen voor de financiële situatie van de club (paragraaf 5.1);
- de omgang met de coronamaatregelen bij de club (paragraaf 5.2);
- de inzet en betrokkenheid van vrijwilligers en de ledenaantallen tijdens corona (paragraaf 5.3).

Deze drie thema's zijn niet los van elkaar te zien, maar bespreken we voor een heldere analyse zo veel mogelijk apart.

5.1 Corona(maatregelen) en financiën van de club

Uit de gevolgen van de coronamaatregelen voor de financiële situatie van beide verenigingen komt duidelijk een samenspel naar voren tussen de financiële positie van de club vlak voor corona en de financiële (privé)situatie van de leden - onderdeel van sociale klasse. Dit is het meest zichtbaar in de gevolgen van de contributiekorting die de verenigingen hun leden met hulp van de KNVB konden bieden ten tijde van de coronamaatregelen: hierdoor kon FC Excelsior 'stappen vooruit' zetten, maar bleef SVOC nog in de 'winterslaap'. Ook de gemiste kantineopbrengsten hadden verschillende gevolgen voor de clubs.

Gemiste kantineopbrengsten

De verenigingen gaan verschillend om met de opbrengsten van de kantine voor hun begroting. FC Excelsior baseert haar begroting niet op inkomsten uit de kantine. De club en het clubhuis zijn gescheiden, waardoor het gemis van deze inkomsten tijdens de verplichte sluiting van de kantine geen invloed had op de begroting en geplande investeringen. Het was juist andersom: de club hielp het clubhuis gedurende corona om financieel overeind te blijven. SVOC daarentegen baseert haar begroting voor het seizoen deels op de geplande kantineopbrengsten. Door de coronamaatregelen was deze op slechts enkele weken na een heel seizoen gedwongen gesloten en liep de vereniging deze inkomsten mis.

Contributiekorting voor leden

De gemeente kwam beide clubs tegemoet door in het seizoen 2020-2021 geen huur voor de velden te vragen. Maar het was vooral de contributiekorting die bij de verenigingen verschillend uitpakte. Doordat voetbalwedstrijden in het seizoen 2020-2021 maar zeer beperkt door mochten gaan, heeft de KNVB verenigingen geld teruggegeven. Daarmee konden zij hun leden contributiekorting geven. Zowel SVOC als FC Excelsior heeft die aan haar leden aangeboden. Bij SVOC maakten alle leden gebruik van deze korting, omdat, zoals een bestuurslid aangeeft, *'de mensen bij de club en in deze wijken het geld nodig hebben. Zo simpel is het'*. Een voetballer zegt daarover dat hij de korting graag aannam, *'omdat alles wat minder kost mooi is meegenomen'*. Verderop in de stad gaven de meeste leden van FC Excelsior de contributiekorting weer terug aan de club als *'steun in een moeilijke tijd'*. Zij hadden dit geld zelf niet per se nodig.

FC Excelsior heeft de contributiekorting die de leden teruggaven gebruikt om zichtbare investeringen te doen in het sportcomplex. Vrijwilligers geven daarbij vol trots aan dat dit zonder de giften van leden niet mogelijk was geweest. Nu was er geld beschikbaar voor een nieuw entreehok, uitbreiding van een tribune en achterstallig onderhoud. Een vrijwilliger zegt daarover: *'We hebben met vrijwilligers de tegels voor de kantine er wel twee of drie keer uit moeten halen, maar uiteindelijk hebben we de lekkage gevonden en verholpen'*. Door de financiële hulp en de hulp van vrijwilligers - waarover in de volgende paragraaf meer - was de club dus in staat om stappen vooruit te maken tijdens de coronacrisis.

SVOC moest de geplande investeringen in de kantine en het sportpark door een tekort aan financiële middelen juist uitstellen. Dit kwam pijnlijk aan het licht toen het dak van de kantine door het achterstallig onderhoud ging lekken. Door de lastige financiële situatie werd alles ad hoc en tegen zo min mogelijk kosten gerepareerd. Het lek vinden en goed aanpakken kostte op dat moment te veel geld, waardoor ze verwachten dat dit probleem de komende jaren voortsleept. Doordat in periodes niemand welkom was op de club, werden mankementen als een lekkage of kapotte boiler ook niet direct opgemerkt. Dit lijkt tekenend voor de manier waarop SVOC de coronaperiode is doorgekomen. Met behulp van giften van de gemeente en de KNVB lukte het de vereniging financieel net het hoofd boven water te houden. Dit voorbeeld laat zien hoe de inkomens van leden impact hadden op de (financiële) situatie van de beide clubs.

5.2 Omgang met coronamaatregelen

Corona bracht maatregelen met zich mee waarbij sporten in periodes niet of maar beperkt mogelijk was. Die maatregelen verschilden soms per leeftijdsgroep. Zo mochten jongeren tot en met 17 jaar tijdens de laatste lockdown wel buiten samen blijven sporten, terwijl volwassenen dat maar met één ander persoon op anderhalve meter afstand mochten doen. Doordat de maatregelen steeds werden aangepast - strenger of soepeler werden - moesten de clubs steeds opnieuw een vertaalslag maken van wat bij de vereniging wel en niet mocht. Beide clubs gingen daar verschillend mee om, zowel in de onderlinge afstemming als in het zoeken naar mogelijkheden om wel te kunnen blijven sporten.

FC Excelsior: soepele afstemming over en omgang met coronamaatregelen

Leden van FC Excelsior gingen actief aan de slag om activiteiten te blijven aanbieden passend bij de maatregelen. Zo organiseerden ze in het tweede coronaseizoen (2020-2021) gedurende twintig weken toernooitjes voor de jeugdteams. Clubleden jonger dan 18 jaar mochten volgens de maatregelen een groot deel van dit seizoen wel trainen en onderling wedstrijden spelen. De jeugdcommissie en jeugdtrainers verzorgden de doordeweekse trainingen en organiseerden onderlinge toernooitjes op zaterdag: *‘Door de toernooitjes zorgden we ervoor dat de jeugd actief en gemotiveerd bleef’*.

Na verloop van tijd was de grootste lol van de onderlinge toernooitjes er wel af en besloten de trainers de teams te mixen en kinderen al door te schuiven naar de nieuwe leeftijdsgroep van het volgende seizoen: *‘De jeugdspelers bleven hierdoor enthousiast, ze konden wennen aan hun nieuwe team en hadden een seizoen later een aanzienlijke voorsprong op onze tegenstanders die dit niet deden’*. Zo bleef het aanbod voor de jeugdigen dus grotendeels bestaan en konden zij zich verder in het voetbal bekwamen.

Maar ook in periodes met strengere maatregelen waarin niemand samen mocht sporten en de scholen gesloten waren, namen trainers en ouders van FC Excelsior het initiatief de kinderen actief bezig te houden. Meerdere trainers gingen met de kinderen naar het park om een balletje te trappen. Een coach zegt daarover: *‘Sommige ouders zijn zeer betrokken, dus we bespraken de mogelijkheden voor de kinderen. Anders zaten ze de hele dag maar thuis te gamen. Dat was saai voor ze, dus namen we ze mee naar het park’*. Een andere trainer kocht twee kleine doelen om met kinderen in het park te kunnen voetballen: *‘Ze zitten de hele dag thuis. Ik vond het belangrijk dat ze konden sporten, dat vonden de andere ouders ook’*. Ouders en trainers stemden dit steeds onderling af en vonden zo samen manieren om hun kinderen toch te laten sporten.

Ook de onder-19-teams en enkele seniorenteams organiseerden andere sportactiviteiten toen het voetbal bij de vereniging gedwongen stillag. Enkele teams gingen soms een rondje rennen of bootcampen. De spelers van een ander team paktten op zondag de wielrenfiets voor een gezamenlijke tocht. Sommige andere teams kregen oefeningen mee voor thuis om te zorgen dat ze fit bleven.

Niet alleen de actieve leden, maar ook vrijwilligers zaten niet geheel stil tijdens de lockdowns. Terwijl er eigenlijk niemand op het sportpark mocht komen, stond de club enkele vrijwilligers toch toe hier hun dagelijkse hobby te beoefenen: *'Ik was gewoon iedere dag op de club hoor. Ik verzin wel iets om te doen'*. Naarmate de tijd vorderde kwamen meer vrijwilligers terug op de club en gingen ze in de buitenlucht aan de slag. Dat hielp: *'Ik miste [mijn vrienden van het vrijwilligersteam] toen wel hoor. In die periode merkte ik ook wel dat mijn gezondheid hard achteruitging. Daarom was ik blij toen we weer aan de slag mochten'*. Zo zorgden de verenigde leden samen voor sportieve activiteiten en andere bezigheden tijdens corona, binnen of net niet binnen de geldende maatregelen. Dit kwam niet zozeer vanuit het bestuur, maar vooral vanuit de leden zelf.

SVOC: angst, weinig draagvlak en onenigheid over regels

SVOC had als club meer moeite om te gaan met de coronamaatregelen. Bij de jeugd was er volgens bestuursleden te weinig draagvlak om iets te organiseren: *'We hadden wel wat ideeën, maar onder de ouders was er nauwelijks animo, dus kwam het niet echt van de grond'*. Bij SVOC trainde de jeugd daardoor aanzienlijk minder dan bij FC Excelsior, ook omdat alleen spelen met het eigen team saai begon te worden voor de spelers: *'Als je elke week met dezelfde jongens voetbalt dan wordt het gewoon minder leuk. Na verloop van tijd zijn we dus ook minder gaan trainen'*. Behalve dat de club het moeilijk vond om iets te organiseren voor haar jeugdleden nam ook de motivatie af. Door het geringe aantal leden is er per leeftijdscategorie maar één team. Daardoor waren er te weinig tegenstanders om een onderlinge partij mee te spelen.

Bij de oudere leden waren er maar weinig spelers die zelf iets organiseerden toen ze niet mochten voetballen, zoals een van hen vertelt: *'Er zijn misschien twee of drie spelers in ons team die de zelfdiscipline hebben om een work-out te doen'*. De coach van dit team beaamde dit. Oudere leden hebben niet, zoals bij FC Excelsior, gezamenlijk alternatieve sportactiviteiten gezocht in de periode dat ze niet mochten voetballen.

Tegelijkertijd hadden leden van SVOC wel iets meer van de club verwacht. Een speler zegt daarover: *'Ik denk dat de club ons eerder heeft tegengewerkt met alles opstarten, dan heeft meegeholpen. De club is daarin te angstig geweest en heeft ons geen waar voor ons geld gegeven. Niet met trainingen en niet in de kantine'*. Een voetballer die dit gesprek opving, vulde aan dat een buitenbar en het gebruik van de kleedkamers een tijd niet toegestaan werd, terwijl dat volgens de officiële regels wel weer mocht.

Bestuursleden vertellen hierover dat er bij de vereniging in het begin veel angst was voor het virus en dat ze niet goed wisten wat juist was om te doen. Een van hen legt uit dat clubleden de regels op het complex niet altijd opvolgden: *'Na een tijdje deden ze aan cherry picking. Er was altijd wel een andere club in de stad waar ze beter met de regels omgingen, volgens de spelers. Maar zo werkt het niet als je regels maakt'*. Een vrijwilliger in de kantine vertelt: *'De maatregelen veranderden steeds weer. Het kost veel tijd en energie om te zorgen dat iedereen de regels volgt. In het begin deed iedereen dat netjes, maar later niet meer. Vooral niet na een drankje. Na een tijdje stopten we met politietje spelen. Het moet voor ons ook leuk blijven'*. Leden vonden het lastig om de regels te volgen, maar ook om elkaar beperkingen op te leggen.

Dit laat zien dat de vereniging het lastig vond gezamenlijk een weg te vinden in een passende omgang met de steeds veranderende regels. Hier kunnen sociale klasse en vooral opleiding van de leden hebben meegespeeld bij het al dan niet goed kunnen begrijpen van en laveren tussen de coronamaatregelen. De gezamenlijke mogelijkheden (het 'sociaal kapitaal') van het bestuur, de vrijwilligers, de trainers en de voetballers van deze club om bij de wisselende coronamaatregelen steeds weer passende activiteiten te organiseren waren daardoor wellicht minder groot dan bij FC Excelsior.

5.3 Ledenbetrokkenheid tijdens corona

De ledenbetrokkenheid tijdens corona is in voorgaande paragrafen al deels aan bod gekomen bij de inzet van vrijwilligers die het sportcomplex van FC Excelsior hebben opgeknapt (paragraaf 5.1). Ook de onderlinge afstemming over de coronamaatregelen en het organiseren van activiteiten tijdens de periodes met strengere maatregelen (paragraaf 5.2) laat iets zien over de betrokkenheid van leden. In deze paragraaf werken we twee thema's wat verder uit: de inzet en betrokkenheid van vrijwilligers en de ledenaantallen.

Inzet en betrokkenheid van vrijwilligers

In de voorgaande thema's en de portretten van de verenigingen is de rol van vrijwilligers al op enkele plekken naar voren gekomen. Zo had SVOC in het verleden al moeite om vrijwilligers te betrekken, hoewel dat vlak voor corona juist wat beter ging. De pandemie heeft dat proces weer verstoord: *'Deze club had [vroeger] wel meer van: we doen het met z'n allen. Dat is [al in de periode voor corona] wel minder geworden. Hopelijk dat dat de komende jaren wel weer gaat gebeuren. Ik denk ook wel weer dat het gaat gebeuren, maar dan moet corona niet [terug] komen. Dat je een half jaar niets kan en elkaar niet ziet'*, aldus een bestuurslid.

Tijdens corona is het nog lastiger geworden vrijwilligers te betrekken, zoals ook het hoofd van de kantine uitlegt: *'Voor de pandemie hadden we [in de kantine] tien vrijwilligers, nu, in februari, hebben we er nog maar vier. Het viel ons wel op dat zich in de afgelopen twee jaar geen nieuwe vrijwilligers hebben aangemeld'*. Meerdere leden geven aan dat vooral de fysieke en sociale interacties nodig zijn voor het clubleven en de betrokkenheid bij de club. Dat blijkt ook als enkele weken na de heropening van de kantine zich wel weer drie vrijwilligers hebben aangemeld om in de kantine te helpen.

Bij FC Excelsior hebben verschillende leden tijdens corona niet alleen zelf sportactiviteiten voor de jeugd georganiseerd, maar is de rust die de lockdown meebracht op sommige punten juist een moment geweest voor vrijwilligers om aan de slag te gaan. Eerder lieten we al zien dat een groep oudere vrijwilligers het sportcomplex heeft helpen opknappen. Zij mochten daarvoor, ondanks de maatregelen, wel naar de club komen. Ook het bestuur, dat relatief kort voor corona was aangetreden, heeft de rust gebruikt om intensiever met de missie en visie van de vereniging aan de slag te gaan. Een moeder van een jeugdspeler merkt op: *'Sommige dingen worden nu serieuzer genomen door de club. Ik denk dat dat een grote invloed heeft'*. Leden ervaren dat de club door de doorontwikkeling van de missie en visie stappen vooruit heeft gezet tijdens de pandemie.

Bij FC Excelsior hebben de vrijwilligers tijdens corona een andere invulling van hun rol weten te vinden. Dat was mogelijk doordat zij zich, in tegenstelling tot SVOC, minder druk hoefden te maken over de dagelijkse gang van zaken bij de club, waaronder de financiën en het omgaan met de coronaregels. Daarbij waren er voldoende vrijwilligers die wat wilden, konden en mochten doen, ook toen de regels strenger waren. Bij SVOC zorgden de toegenomen financiële problemen en de moeite om de omgang met coronaregels binnen de club af te stemmen juist voor extra werk voor het (vrijwillige) bestuur.

Ledenaantallen tijdens corona

Bij FC Excelsior zijn tijdens corona vrijwel geen leden vertrokken en is het ledenaantal zelfs iets gegroeid. De leden vertellen dat dit komt door de hechte gemeenschap die de club vormt. De reservedoelman van het eerste elftal licht toe: *'Ik ben destijds wel benaderd door andere clubs, maar ik ben daar niet op ingegaan. Het is zo'n leuke en hechte familieclub, ik voel me hier helemaal op mijn plek'*. Door de sterke binding met de club twijfelde nauwelijks iemand om te stoppen of naar een andere club te gaan. Daarnaast zit de club al jaren aan de maximale capaciteit van leden en is een groei van het aantal leden dus ook niet wenselijk, in tegenstelling tot bij SVOC.

Zoals in het portret beschreven, had SVOC vlak voor corona de negatieve spiraal van afnemende leden- en vrijwilligers aantallen weten te doorbreken. Maar tijdens corona vertrokken weer veel leden. Vooral de oudere jeugd met een migratieachtergrond maakte niet de stap naar de senioren. Meerdere jeugdtrainers en bestuursleden gaven aan dat dit kwam doordat de binding tussen club en spelers weg was door de coronamaatregelen, zeker tijdens de lockdowns. Een trainer van een jeugdteam vertelt daarover: *‘Ik weet zeker als we dat seizoen gewoon af hadden gemaakt, dan waren ze allemaal gebleven, maar nu mochten ze niet op de club komen en was de binding helemaal weg’*. De uitvoering van het eerdere plan om een team op te richten voor spelers onder de 23 jaar, om de doorstroom van de jeugd naar de senioren makkelijker te maken, is niet gelukt.

Niet alleen bij de oudere jeugd, maar ook bij de jongste leden en de senioren was sprake van een afname. SVOC zag meerdere van de jongste voetballers vertrekken, vooral naar andere clubs. *‘Er is een onderlinge afspraak tussen clubs in onze stad dat we geen jeugdspelers weghalen bij elkaar. Dat is afgelopen seizoen tijdens corona wel gebeurd’*. Het bestuur voelde zich hier machteloos in, ook doordat het ze niet goed lukte om, zoals bij FC Excelsior, sportactiviteiten te blijven organiseren en ouders te betrekken.

Het hechte clubje senioren speelde in het 45+-team of kwam elke zaterdag kaarten in de kantine. Dit wekelijkse uitje was tijdens de lockdown niet toegestaan. Een barvrijwilligster vertelt: *‘Mijn man zat bij het kaartclubje op zaterdag. Na de laatste lockdown bestond het clubje alleen niet meer, er zijn er nog maar twee van over. De rest is overleden’*. Daardoor is ook bij deze generatie de binding met de club grotendeels weggevallen.

Deze voorbeelden laten zien dat de beperkende coronamaatregelen gevolgen hadden voor het aantal leden bij SVOC en de onderling ervaren binding. De voorzitter gaf vlak na de lockdown aan: *‘Ik hoop maar dat alles weer als vanouds wordt en dat iedereen weer naar de club komt’*. Hij doelde daarmee vooral op de club als ontmoetingsplek, niet alleen voor leden, maar ook voor ouders en vrienden die voorheen wedstrijden kwamen bekijken en de kantine bezochten. De voorzitter hoopte dat zij hun weg terug vinden, nu de coronamaatregelen dat weer toelaten.

6. Slotbeschouwing: corona als vergrootglas

In deze rapportage hebben we, gebaseerd op een etnografische studie, laten zien hoe de algemeen geldende coronamaatregelen voor twee verschillende amateurvoetbalverenigingen uiteenlopende gevolgen hadden. De twee verenigingen liggen in dezelfde stad, maar in verschillende stadsdelen. De ene club, 'FC Excelsior', ligt in een wijk waar de inkomens hoger dan gemiddeld zijn en heeft vooral witte leden uit de hogere middenklasse. De andere club, 'SVOC', is te typeren als een etnisch diverse vereniging en ligt in een wijk waar de gemiddelde inkomens laag zijn.

Corona zorgde niet zozeer voor nieuwe verschillen tussen deze twee clubs, maar heeft vooral al bestaande verschillen, als een vergrootglas, zichtbaarder gemaakt en versterkt. In dit onderzoek hebben we in detail laten zien hoe die verschillen tijdens corona zijn gegroeid. Dat deden we door te bestuderen wat de coronamaatregelen voor beide clubs betekenden en hoe betrokkenen daarmee omgingen. Daarbij hadden we specifiek aandacht voor waar en hoe de sociale klasse, etnische diversiteit en verschillende levensfasen van leden meespeelden.

Verschillende financiële gevolgen voor de clubs

Ten eerste keken we naar de gevolgen van de maatregelen voor de financiële situatie van de club (paragraaf 5.1). SVOC stond er financieel al minder rooskleurig voor dan FC Excelsior, en de coronamaatregelen hebben dit verschil vergroot. We lieten zien hoe de gemiste kantine-inkomsten voor de clubs anders uitpakt. Hoewel er vanuit de landelijke overheid een regeling was om gedeelde kantine-inkomsten op te vangen, had het bestuur van SVOC hier mogelijk niet goed zicht op of lukte het ze niet de (best ingewikkelde) administratieve drempels te overwinnen.

Maar vooral de contributiekorting die de clubs - met steun van de KNVB - aan hun leden konden geven, droeg bij aan het uitvergroten van de onderlinge financiële verschillen. Bij SVOC hebben de leden over het algemeen lagere inkomens en maakt een kwart van de jeugdleden gebruik van financiële ondersteuning om de contributie te kunnen betalen. Alle leden maakten dan ook gebruik van de contributiekorting die ze kregen; iets wat het bestuur volledig begreep. Bij FC Excelsior hebben leden gemiddeld hogere inkomens en maakt bij de jeugd niemand gebruik van financiële steun voor de contributie. Hier gaven de meeste leden de contributiekorting terug aan de club als steun. FC Excelsior heeft dit geld benut voor investeringen in het sportcomplex. Dit laat zien hoe de coronasteunmaatregelen (onbedoeld) de financiële ongelijkheid tussen de clubs groter heeft gemaakt en hoe de financiële situatie van de leden hierin doorwerkte.

Makkelijker en minder makkelijke afstemming over de omgang met coronamaatregelen

Ten tweede onderzochten we de omgang met de coronamaatregelen bij de club (paragraaf 5.2). Bij FC Excelsior zochten alle betrokkenen steeds creatief naar wat er nog wél kon. Ook toen er vrijwel niets meer op het verenigingscomplex mocht, organiseerden ze activiteiten in het park. Hierdoor bleef er zeker voor de jeugd veel aanbod. Bij SVOC daarentegen lagen de meeste activiteiten tijdens de periodes met strenge coronamaatregelen stil. Er kwam weinig initiatief vanuit bestuur, de volwassen leden en de vrijwilligers, die het ook onderling niet met elkaar eens waren over de omgang met de maatregelen. Waar de habitus - een sociaal geconstrueerde basis voor gedrag en bepaalde waarden - binnen FC Excelsior gekenmerkt lijkt door creativiteit en zoeken naar mogelijkheden, leek bij SVOC minder sociaal en cultureel kapitaal beschikbaar om met de coronamaatregelen om te gaan.

Voor een goede omgang met de maatregelen is nodig dat mensen de soms ingewikkelde en steeds veranderende maatregelen (konden) begrijpen. Zo is eerder geconstateerd dat mensen die minder taal- en digitaal vaardig zijn, meer moeite hebben om de coronamaatregelen te begrijpen en daartussen te

laveren (Pharos, 2022). Dit heeft mogelijk bijgedragen aan de verschillen tussen beide clubs, die gemiddeld genomen verschillen in het opleidingsniveau van hun leden. Daarbij leek de angst voor het virus bij SVOC ook groter dan bij FC Excelsior, wat weer invloed had op hoe bestuur, leden en vrijwilligers zich inzetten voor de club.

Uiteenlopende ledenbetrokkenheid tijdens corona

Ten derde analyseerden we de inzet en betrokkenheid van vrijwilligers en de ledenaantallen tijdens corona (paragraaf 5.3). Bij FC Excelsior bleven vrijwilligers tijdens de pandemie betrokken bij de club, vooral ook vanwege bovengenoemde activiteiten waarbij ze steeds samen zochten naar wat mogelijk was en ze soms soepel met de regels omgingen. Het ledenaantal van de club groeide zelfs licht tijdens de pandemie. Bij SVOC nam de betrokkenheid van vrijwilligers af en daalde het ledenaantal, mede doordat het sportaanbod bij de club tijdens de lockdowns zo beperkt was. Ook hier speelt de habitus een rol. Bij FC Excelsior was de betrokkenheid en binding bij de club breed gedeeld, net als de gewoonte dat leden en ouders van jeugdleden zich inzetten voor de vereniging. Bij SVOC was en is deze binding voor sommige groepen veel minder, door een samenspel van factoren waardoor zij zich minder thuis lijken te (mogen) voelen.

Deze voorbeelden laten ook zien dat voetballers en ouders van FC Excelsior het belangrijk vonden dat zichzelf en hun kinderen konden blijven sporten en dat ze dit gezamenlijk konden organiseren. Blijkbaar was er in dit relatief welgestelde stadsdeel weinig angst voor strenge controles op de coronamaatregelen en eventuele boetes voor het overtreden daarvan (specifiek ‘samenscholen’ en anderhalve meter afstand houden). Uit verkennend onderzoek blijkt dat er in wijken met een lagere sociaaleconomische status en veel bewoners met een migratieachtergrond tijdens corona meer gecontroleerd werd en meer boetes zijn uitgedeeld (Control Alt Delete, 2021; Van den Bogert, 2022). Daardoor waren bewoners in het stadsdeel rondom SVOC mogelijk angstiger om een boete te krijgen, die ze financieel vermoedelijk ook minder konden riskeren.

Hoewel we niet veel weten over het dagelijks leven van leden buiten de vereniging tijdens corona, komt uit ander onderzoek wel naar voren dat corona ook bestaande ongelijkheid tussen individuen heeft vergroot. Zo zijn mensen met een lagere sociaaleconomische status of een migratieachtergrond harder door de maatregelen geraakt, bijvoorbeeld doordat zij vaker (tijdelijk) zonder werk zaten, en daarmee zonder inkomen (SCP, 2021a; CPB, 2022). Ook zijn verschillen in sport- en beweegdeelname tussen mensen met een hogere en een lagere opleiding toegenomen, net als tussen mensen met en zonder financiële problemen (De Boer et al., 2021; Grubben & Hoekman, 2021; Grubben et al., 2022; Pulles et al., 2022). Mogelijk was het voor de leden van FC Excelsior makkelijker betrokken te blijven bij de club en sport prioriteit te blijven geven dan voor de leden van SVOC.

Daarbij kan hebben geholpen dat FC Excelsior een vrij homogene club is, zowel in herkomst als in sociale klasse van leden. De club heeft vooral witte leden en omschrijft zichzelf als een club van de ‘hogere middenklasse’. Hoewel we van SVOC niet goed weten in hoeverre de club homogeen is wat betreft klasse, is de etnische diversiteit er groot, vooral bij de jeugd. Ander onderzoek toont aan dat etnisch diverse clubs te maken hebben met meer uitdagingen dan etnisch homogene clubs: het ledenverloop is hoger en onderlinge verschillen kunnen ingewikkeld zijn, waardoor deze clubs extra ondersteuning kunnen gebruiken om bijvoorbeeld aandacht aan binding te schenken (Van Haften, 2022). Ook heeft bijna de helft van de sportende Nederlanders met een migratieachtergrond wel eens te maken met negatieve opmerkingen over herkomst, huidskleur of geloofsovertuiging (Elling & Cremers, 2021). Dat kwam in dit onderzoek ook naar voren.

Het lijkt er in dit onderzoek op dat de coronamaatregelen de uitdagingen voor binding en ledenverloop waar etnisch diverse clubs mee te maken hebben, extra hebben versterkt.

Samenspel van voor- of nadelen

Hoewel we deze drie thema's grotendeels los van elkaar hebben gepresenteerd, zijn ze niet los van elkaar te zien en werken ze op elkaar in. Als er geen financiële zorgen zijn en het makkelijker is de regels te begrijpen en tot overeenstemming te komen over de omgang daarmee, is het ook makkelijker samen activiteiten te (blijven) organiseren en daar creatief mee om te gaan. Al met al ontstond bij FC Excelsior een positieve spiraal waarin de club zo veel mogelijk (sport)aanbod bleef organiseren voor verschillende leeftijdsgroepen en 'stappen vooruit heeft gezet'. Bijvoorbeeld het opknappen van het sportcomplex en het uitwerken van de missie en visie van de club. SVOC kwam juist in een negatieve spiraal terecht, 'een winterslaap' in hun eigen woorden, waarin de financiële situatie penibel bleef, geplande investeringen aan het sportcomplex uit moesten blijven en ook noodzakelijk onderhoud (zoals een lekkage) 'goedkoop' verholpen moest worden en het ledenaantal daalde. Ook was er voor de leden minder sportaanbod. Dit onderzoek illustreert daarmee ook de reproductie van sociale ongelijkheden in de sport.

In het najaar van 2022 had ongeveer drie kwart van de sportverenigingen (72%) vertrouwen in de veerkracht van de vereniging om de gevolgen van de coronacrisis te boven te komen, dus terug te veren naar de situatie van voor corona (Pulles et al., 2022). FC Excelsior is daar een voorbeeld van. SVOC leek op het moment van dit onderzoek, in het voorjaar van 2022, dat vertrouwen niet te hebben. Internationaal onderzoek laat zien dat sociale ongelijkheden tussen individuen toenemen tijdens een crisis en dat zogenaamde 'kwetsbare' groepen tijdens een crisis harder worden geraakt door beleidsmaatregelen, onder andere in hun sportdeelname (Collins & Haudenhuyse, 2015; Roberts, 2013). In dit onderzoek hebben we laten zien dat dat ook voor meer 'kwetsbare' sportverenigingen op kan gaan en welke dynamieken daar tijdens corona (onbedoeld) aan hebben bijgedragen.

Daarbij heeft geen van beide verenigingen gesproken over toegenomen energiekosten; een onderwerp dat inmiddels veel aandacht heeft. Zo betaalt de helft van de sportverenigingen (54%) de energierekening zelf, vooral grote veldsportverenigingen (Van Kalmthout, 2022). Voor 9 procent van de clubs had dit al in 2022 gevolgen voor de contributie en nog eens 48 procent verwachtte hierdoor een stijging van de contributie in 2023 (idem). Dat maakt hulp voor verenigingen (en leden) die het door corona al lastiger hebben gekregen nog belangrijker.

Aanbevelingen

Hoewel de coronamaatregelen op dit moment achter ons lijken te liggen, verwachten we dat de verschillen tussen de clubs die tijdens corona zijn vergroot ook nu nog gevolgen hebben. Het is daarom belangrijk oog te houden voor het overbruggen van verschillen. Verschillen tussen leden binnen clubs om onderlinge binding te vergroten, maar ook verschillen tussen clubs om ongelijkheid tegen te gaan.

Aanbevelingen voor beleidsmakers zijn dan ook:

- Bied ondersteuning aan clubs specifiek gericht op de onderlinge binding, bijvoorbeeld van een buurtsportcoach of clubkadercoach.
- Stel ongelijke financiële steunmaatregelen op om een verdere toename van verschillen tussen verenigingen tegen te gaan.
- Bied hulp bij het aanvragen van financiële steunmaatregelen, bijvoorbeeld vanuit de gemeente.
- Formuleer duidelijke en eenduidige maatregelen en beperkingen bij een eventuele nieuwe crisissituatie.
- Help verenigingen actief om de vertaalslag van maatregelen naar praktische gevolgen voor de vereniging te maken.

Literatuur

- Abma, T., & Stake, R. (2014). Science of the Particular: An Advocacy of Naturalistic Case Study in Health Research. *Qualitative Health Research*, 24, 1150-1161.
- Anthias, F. (2012). Intersectional what? Social divisions, intersectionality and levels of analysis. *Ethnicities*, 13, 3-19.
- Ayres, L., Kavanaugh, K., & Knafl, K. A. (2003). Within-case and across-case approaches to qualitative data analysis. *Qualitative Health Research*, 13, 871- 883.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1990). *In other words: Essays towards a reflexive sociology*. University Press.
- CBS (2022). *Integratie en Samenleven 2022*.
- CPB (2022). *Ontwikkeling van het arbeidsinkomen tijdens corona*.
- Collins, M., & Haudenhuyse, R. (2015). Social Exclusion and Austerity Policies in England: The Role of Sports in a New Area of Social Polarisation and Inequality? *Sport for Social Inclusion*, 3, 5-18.
- Control Alt Delete. (2021). *Ook etnisch profileren bij coronaboetes*.
<https://controlealtdelete.nl/articles/ook-etnisch-profileren-bij-coronaboetes>
- De Boer, W., Mierau, J. O., Schoenmaker, J., Viluma, L., Koning, R. H., & Lifelines Corona Research Initiative (2021). The impact of the Covid-19 crisis on socioeconomic differences in physical activity behavior: Evidence from the Lifelines COVID-19 cohort study. *Preventive Medicine*, 153, 106823.
- Elling, A., & Cremers, R. (2021). *Sportgedrag en ervaren racisme etnische minderheden*. Mulier Instituut.
- Engbersen, R., & Uytterlinde, M. (2022). *Ruimtelijke segregatie. Kennissynthese*. Kennisplatform Inclusief Samenleven.
- Frambach, J. M., Van der Vleuten, C. P. M., & Durning, S. J. (2013). Quality Criteria in Qualitative and Quantitative Research. *Academic Medicine*, 88, 552.
- Gooren, G. (2022). *The consequences of COVID for social inequality. An intersectional ethnography of two amateur football clubs* [Master thesis]. Radboud Universiteit/Mulier Instituut.
- Grubben, M., & Hoekman, R. (2021). Van binnen sporten naar buiten sporten. Of thuis! Veranderingen sportaccommodatiegebruik tijdens de coronapandemie. *Sportaccom*, 4, 38-45.
- Grubben, M., Hoekman, R., & Kraaykamp, G. (2022). Does the COVID-pandemic affect the educational and financial inequality in weekly sport participation in the Netherlands? *Contemporary Social Science*, online publication. <https://doi.org/10.1080/21582041.2022.2155867>
- Hall, S. (2000). Conclusion: The Multi-Cultural Question. In: Hesse, B. (Red.). *Un/Settled Multiculturalisms: Diasporas, Entanglements, Transruptions* (pp. 209-241). Routledge.

- Hochstenbach, C. (2022). *Uitgewoond. Waarom het hoog tijd is voor een nieuwe woonpolitiek*. Das Mag Uitgevers.
- Kemper, F. (2010). *Samenspel. Studies over etniciteit, integratie en sport*. Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen.
- Kirk, K. M., & Suvarierol, S. (2014). Emancipating Migrant Women? Gendered Civic Integration in The Netherlands. *Social Politics*, 21, 241-260.
- PBL (2016). *De verdeelde triomf. Verkenning van stedelijk-economische ongelijkheid en opties voor beleid*.
- Pharos (2022). *De effecten van corona op gezondheidsverschillen. Infosheet maart 2022*.
<https://www.pharos.nl/infosheets/infosheet-corona-en-vergroten-van-gezondheidsverschillen/>
- Pulles, I., & Breedveld, K. (2015). *Sport is nog steeds vooral voor de elite*. Sociale Vraagstukken.
<https://www.socialevraagstukken.nl/sport-is-nog-steeds-vooral-voor-de-elite/>
- Pulles, I., Van Eldert, P., & Van der Poel, H. (Eds.) (2021). *Monitor Sport en Corona IV: de gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector*. Mulier Instituut.
- Pulles, I., Van Eldert, P., & Van der Poel, H. (Eds.) (2022). *Monitor Sport en Corona V: de gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector*. Mulier Instituut.
- Putters, K. (2022). *De menselijke staat. Burgerperspectief als voorwaarde voor een toekomstbestendig sociaal contract*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Reay, D. (1995). Beyond consciousness? The psychic landscape of social class. *Sociology*, 39, 911-928.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Sage.
- RIVM (2022). *Tijdljn van coronamaatregelen*. <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/tijdljn-maatregelen-covid>
- Roberts, K. (2013). Social class and leisure during recent recessions in Britain. *Leisure Studies*, 34, 131-149.
- SCP (2019). *Armoede in kaart 2019*.
- SCP (2021a). *Een jaar met corona. Ontwikkelingen in de maatschappelijke gevolgen van corona*.
- SCP (2021b). *Vershil in Nederland 2014-2020. Zes sociale klassen en hun visie op samenleving en politiek*.
- Stuij, M. (2015). Habitus and social class: a case study on socialization into sports and exercise. *Sport, Education and Society*, 20, 780-798.
- Stuij, M., Muntinga, M., Bakker, M., Bendien, E., & Verdonk, P. (2020). *Secundaire intersectionele analyse in kwalitatief gezondheidszorgonderzoek*. Amsterdam UMC.

- Van Bottenburg, M. (1995). Verbreiding en onderscheiding. Enige hoofdlijnen in de sociale geschiedenis van de sport. In H. Schmal (red.), *Nederland in de twintigste eeuw. Een boeiend beeld van een bewogen tijdperk* (pp. 152-173). TELEAC/TROS.
- Van den Bogert, K. (2022). "If you can play football, you just play!" The spatial politics of community football and urban equality in the Netherlands. *Leisure Studies*, online publication. <https://doi.org/10.1080/02614367.2022.2123547>
- Van Eijk, G. (2011). Klassenverschillen in Nederland: percepties, ontkenning en moraliteit. *Sociologie*, 7, 248-269.
- Van Haften, A. F. (2022). *Ethnic sorting in football. A quantitative analysis of ethnicity and membership in Dutch amateur football*. Universiteit Utrecht.
- Van Kalmthout, J. (2022). *Energielasten ondernemende sportaanbieders en sportverenigingen*. Mulier Instituut.
- Van Meijl, T., Koster, M., & Beuving, J. (2021). Etnografisch onderzoek. In P. Scheepers, & H. Tobi (Reds.). *Onderzoeksmethoden* (10de editie) (pp. 269-305). Boom.
- Veldboer, L., Boonstra, N., Krouwel, A., & Duyvendak, J. W. (2010). De mixfactor van sport: eenheid en verdeeldheid op het veld. In F. Kemper (Red.), *Samenspel: studies over etniciteit, integratie en sport* (pp. 85-99). Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen.
- Vuyk, K. (2017). *Oude en nieuwe ongelijkheid. Over het failliet van het verheffingsideaal*. Uitgeverij Klement.
- Wekker, G. (2017). *Witte onschuld. Paradoxen van kolonialisme en ras*. Amsterdam University Press.

Bijlage 1: onderzoeksmethode

Deze rapportage is een verdiepende analyse van resultaten gepresenteerd in de afstudeerscriptie van een van de auteurs, destijds student aan de Master *Anthropology and Development Studies* van de Radboud Universiteit en stagiair bij het Mulier Instituut (zie Gooren, 2022). Verdiepend wil zeggen dat we de bevindingen zoals beschreven in de (Engelstalige) afstudeerscriptie verder hebben bevraagd vanuit een iets andere vraagstelling en een iets ander theoretisch raamwerk en analysekader. Deze rapportage is het resultaat van een samenwerking tussen de student en de drie betrokken stagebegeleiders.

De twee voetbalverenigingen

Voor dit onderzoek zochten we twee amateurvoetbalverenigingen die van elkaar verschilden in sociale klasse en mate van etnische diversiteit van hun ledenbestand. Daarom hebben we gekozen voor twee verenigingen uit verschillende wijken in dezelfde middelgrote Nederlandse stad. Beide verenigingen hebben we benaderd voor dit onderzoek. In een kennismakingsgesprek bespraken we de doelen en praktische implicaties van het onderzoek met de voorzitters. Zij wilden beide deelnemen.

In een toestemmingsformulier hebben we alle afspraken vastgelegd, waaronder die over het informeren van andere leden bij de club en de omgang met vertrouwelijke informatie. De onderzoeker is tijdens de dataverzameling naar iedereen open geweest over zijn rol bij de vereniging en het onderzoek. Clubleden die deelnamen aan een formeel interview, dat wil zeggen inclusief audio-opname, zijn hierover apart geïnformeerd en hebben daar zelf schriftelijk toestemming voor gegeven. In deze publicatie hebben we voor de twee verenigingen een fictieve naam gebruikt. Andere namen noemen we niet, net als de gemeente en de wijken waarin het onderzoek plaatsvond. Dat is ook de reden waarom we de bron van de gemeentelijke statistieken in de hoofdstukken 3 en 4 niet vermelden.

Dataverzameling en -analyse

Gedurende drie maanden heeft de onderzoeker - zelf gepassioneerd voetballer en bestuurder bij een amateurvoetbalvereniging - op verschillende manieren data verzameld bij de twee verenigingen. Hij deed (participerende) observaties op allerlei momenten en voerde informele gesprekken met aanwezigen, waar hij direct na afloop veldnotities over schreef. Ook hield hij formele interviews met bestuursleden en andere leden over de vereniging, corona(maatregelen) en de clubgeschiedenis (totaal n=17). Deze gesprekken hebben we woordelijk uitgewerkt tot transcripten. Aanvullend heeft hij geschiedenisboeken over de stad en de wijken bestudeerd en statistieken over beide stadsdelen opgezocht.

Beide voorzitters introduceerden de onderzoeker bij andere leden van hun vereniging, via de nieuwsbrief en mondeling. Via via leerde hij zo bij de clubs steeds meer mensen kennen. Bij een van de clubs heeft hij op wedstrijddagen als vrijwilliger in de kantine geholpen; bij de andere maakte hij kennis met het jeugdbestuur en een groep oudere vrijwilligers, waar hij vervolgens wekelijks mee optrok. Op deze manier heeft hij verschillende leden gevraagd om deel te nemen aan een interview. Hij is aanwezig geweest bij vergaderingen van een jeugdbestuur, floot incidenteel zelf een wedstrijd voor een van de clubs en was tijdens wedstrijddagen en trainingsavonden bij de verenigingen. Daarbij was hij zowel insider als outsider: deels was hij onderdeel van de groep als vrijwilliger, deels was hij observant.

Voor de data-analyse combineerden we een narratief-thematische aanpak met een intersectionele analyse (respectievelijk gebaseerd op Riessman, 2008 en Stuij et al., 2020). De leidende vraag was daarbij hoe corona(maatregelen) hebben doorgewerkt binnen de clubs, met specifieke aandacht voor waar en hoe sociale klasse, herkomst en verschillende levensfasen van leden meespeelden en hoe die met elkaar in wisselwerking waren.

Narratief-thematisch betekent dat we per vereniging ('narratieve case') bestudeerden welke thema's relevant waren bij de betekenis van en omgang met coronamaatregelen en hoe die thema's met elkaar samenhangen. Door de bevindingen per vereniging steeds naast elkaar te leggen, konden we zien waar ze verschilden en waar ze overeenkwamen. Uiteindelijk kwamen we tot drie overkoepelende thema's: 'corona en financiën', 'omgang met coronamaatregelen' en 'ledenbetrokkenheid tijdens corona'. Om de bevindingen per vereniging goed te begrijpen, hebben we twee portretten opgesteld. Hierin besteden we aandacht aan de microdynamieken binnen de club en de macrocontext waarin zij zich bevinden, maar ook aan het heden en het verleden.

De intersectionele analyse houdt in dat we per thema bestudeerden hoe de verschillende sociale statusposities van leden van de verenigingen in termen van sociale klasse, herkomst en levensfase meespeelden, zowel los van elkaar als overlappend. Een kernpunt van een dergelijke analyse is dat onderzoekers zich bewust zijn van vanuit welke blik zij kijken en erkennen dat die blik in zowel de professionele als de persoonlijke socialisatie gevormd wordt (Stuij et al., 2020). Zo zijn we ons ervan bewust dat onze eigen sociale locaties als volwassen, hoogopgeleide witte Nederlanders uit verschillende delen van het land doorwerken in hoe we naar de data kijken; op een manier die deels ook onbewust is. Daarbij hebben we in verschillende mate zelf ervaringen met het amateurvoetbal, zowel privé als professioneel. Tot slot zijn we vanuit verschillende professionele expertises betrokken bij dit onderwerp, zowel inhoudelijk als methodologisch. Dat draagt eraan bij dat we de data (en elkaar) kritisch konden bevragen.

Kwaliteitscriteria

Om de kwaliteit van het onderzoek te waarborgen hebben we:

1. gedurende langere tijd op twee verschillende locaties data verzameld;
2. gebruik gemaakt van verschillende methoden, databronnen en expertises van betrokkenen (triangulatie);
3. formeel en informeel met respondenten gesproken over de bevindingen (member check);
4. een logboek bijgehouden met reflecties en beslissingen;
5. veelvuldig met alle auteurs gesproken over de dataverzameling, analyse en het schrijven;
6. de resultaten en context van de clubs zo gedetailleerd mogelijk beschreven (thick description) (Frambach et al., 2013).

Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl